

PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Aytül PAPİLA, Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Özet:

Piri Mehmet Paşa Camii, İstanbul'un Silivri ilçesinde, 1530-31'de inşa edilmiş bir Klasik dönem Osmanlı camiidir.

Bu makalenin amacı, Piri Mehmet Paşa Camii'nin iç mekân ve cephelerinde uygulanan süsleme programı ile, Klasik Osmanlı mimarisindeki yeri ve önemini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Piri Mehmet Paşa Camii, Klasik Osmanlı Mimarisi, Mimar Sinan, süsleme programı

Abstract:

Piri Mehmet Paşa Mosque was built in 1530, during the Classical period of the Ottoman architecture and located at the Silivri district of İstanbul.

This article analyses the decoration programme at the interior and on the facades of the building and aims to set the importance of Piri Mehmet Paşa Mosque within the Classical Ottoman architecture.

Key Words: Piri Mehmet Paşa Mosque, Classical Ottoman architecture, Sinan, decoration programme.

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Aytül PAPİLA, Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Piri Mehmet Paşa'nın Yaşamı:

Piri Mehmet Paşa, Halvetiye tarikatı şeyhi Mehmet Çelebi el Cemali'nin oğlu olarak Konya'da doğdu. Aile, Arap kökenli bilgin Fahreddin-i Razi sülalesinden gelmektedir. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte, 1463 yılı civarı tahmin edilmektedir. (Küçükdağ 1994:15),

Piri Mehmet Paşa, Amasya'da medrese eğitimini tamamladıktan sonra, Amasya mahkemesinde kâtip olmuştur. Şehzadelikliğini Amasya'da geçiren II. Bayezid ile tanışması, ona Sofya, Silivri, Siroz ve Galata kadılığı görevlerini getirmiştir. II. Bayezid'in hükümdarlığının son yıllarında, hazine defterdarı olmuş, Yavuz Sultan Selim döneminde, önce Başdefterdar, daha sonra vezir olmuştur.

Babasını tahttan indirerek hükümdar olan Yavuz Sultan Selim, ağabeyi Şehzade Ahmet ile yaşadığı taht kavgası sorununu nasıl çözeceğini Paşa'ya danışmıştır. Paşa, Şehzade Ahmet'e onu seven devlet adamları adına mektuplar yazdırıp savaşa teşvik etme fikrini vermiş, bu mektuplara kanan Şehzade Ahmet, Bursa yakınlarında Yavuz'un ordusu ile yaptığı savaşı kaybedince, boğdurulmuştur.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında, İstanbul Paşa'nın yönetimine bırakılmış, hükümdar, Paşa'nın hizmetinden duyduğu memnuniyeti, 1517 yılının Aralık ayında, yıllık birmilyon ikiyüzbin akçe maaşla, Vezir-i Azâmlık görevine getirerek göstermiştir. (Uzunçarşılı:164) Paşa, Yavuz'un İran seferinden sonra imparatorluğa katılan toprakların tahrir işlemlerini yapmıştır. Yavuz'un ani ölümünden sonra tahta çıkan Kanuni Sultan

Süleyman'ın hükümdarlığının ilk yıllarında, 1523'e kadar görevine devam etmiş, Belgrad ve Rodos seferlerinde büyük yararlılıklar göstermiştir.

Kanuni, Paşa'yı yıllık ikiyüzbin akçe maaş ile emekliye ayırmasından sonra, Silivri'ye inzivaya çekilmiştir. Paşa'nın İstanbul'dan çok uzak bir yerde yaşaması ve İstanbul'daki siyasi olayları takip etmesi, zaman zaman şehre gelmesi, yöneticileri rahatsız etmiş, Vezir-i Azâmîbrahim Paşa, Piri Mehmet Paşa'nın oğlu Muhyiddin Mehmet'i para ve mevki karşılığı babasını öldürmesi için ikna etmiştir. Piri Mehmet Paşa, oğlunun onu zehirlmesiyle 1533'te yaşamını kaybetmiş ve Silivri'deki külliyesinin hazirêsine gömülmüştür.

Piri Mehmet Paşa Camii (1530-31)

Silivri'nin tarihi merkezi Kale Mahallesinin aşağısında, sahilde düz bir araziye yerleştirilen, han, muvakkithane, sıbyan ve tabhaneli camiden oluşan Piri Mehmet Paşa Külliyesi'nin çekirdeğini oluşturan cami, 937 (1530-31) yılında inşa edilmiştir. Yapının, dönemin baş mimarı Acem Ali'nin eseri olduğu ileri sürülse bile, bir kanıt yoktur. Yapının üslubu, bu yıllarda mimar olan Mimar Sinan'ın eserlerini çağrıştırmaktadır. Mimar Sinan'ın eserlerinin listesini veren belgelerden Tuhfetü'l Mimarın'de, "Silivri Camii Şerifi" olarak bir cami belirtilmiştir. Ancak, bu yapının adı, Sinan'ın eserlerinin yer aldığı diğer listelerde yer almamaktadır. Bu nedenle, yapının mimarı hakkında kesin bir yargıya varılamamaktadır.

Yapı, zaviyeli (tabhaneli) camiler grubuna girer. Ana ibadet mekânı, 10,90 metre çapındaki kubbe ile örtülüdür. Kubbe, yapı beden duvarlarına istiridye yivli, mukarnaslı tromplar ile oturmaktadır. Mihrap bölümü, üzeri bir yarım kubbe ile örtülü olarak dışa taşkındır. Ana

ibadet mekânına, doğu ve batı cephesinde birleşen, pandantiflerle geçilen kubbelerle örtülü birer yan mekân (tabhane) yer almaktadır. Yapının son cemaat yeri üzeri kubbe ile örtülü, beş bölümlüdür. (Plan 1), Resim 1

Yapıda Yer Alan Süsleme Teknikleri

Merkezi kubbe içinde, merkezde sıva üstüne kalem işi tekniğiyle, süslüdür. Kubbe merkezine, yazı süsleme “Ayet-el Kürsi”, yazılmıştır. (Resim 2)Merkezi çevreleyen iki bordürde, rumi, palmet ve hatayi motiflerinin yer aldığı iki bordür, kubbe ortasına, merkezden ışınal olarak çıkan madalyon motifleri, kubbe eteğine, kubbe merkezine doğru bakacak şekilde palmet motifleri yerleştirilmiştir. Merkezi kubbe ile tromplar arasındaki üçgen yüzeylerin ortasına, daire içerisinde, Allah, Muhammed ve dört halife isimleri yazılmıştır. Bu yazıların etrafı, kıvrık dallar şeklinde rumi-palmetlerle sarılmıştır.

Mihrap duvarında (Resim 3), ikisi sivri kemerli, ortadaki dairesel formdaki revzenli üç pencere ve mihrabın iki yanındaki dikdörtgen söveli pencere, kalem işi bordürlerle çevrilidir. Alt sıra pencerelere, kalem işiyle, sivri kemer şeklinde, alınlıklar yapılmıştır. Doğu ve batı duvarlarındaki (Resim 4-5) üstte sivri kemerli, revzenli, altta dikdörtgen pencereli ikişer pencerede aynı süsleme programı tekrar edilmiştir. Üst sıra pencerelerin altından geçen kalem işi bordür, bütün duvarlarda devam etmektedir.

Kuzey duvarında (Resim 6), ana giriş kapısı, sivri kemer içerisine açılan Bursa kemeri ile vurgulanmıştır. Sivri kemerin içinde, alt sıra pencereleri üzerindeki kalem işi süsleme tekrar

edilmiştir. Giriş kapısı üzerinde, bir adet, trompların altında birer adet olmak üzere üç adet sivri kemerli revzenli pencereler, kalem işi bordürlerle çevrilidir.

Tabhane kubbelerinde (Resim7) , merkezi kubbe süsleme programı, yazı süsleme olmaksızın ve ortadaki madalyonlar, geometrik düğüm motifleriyle değiştirilerek tekrar edilmiştir.

Yapıda, kapı ve pencere kilitlerinde yer alması beklenen maden işçiliği günümüze gelememiştir. Kapı ve pencere kanatları, vaaz kürsüsü ve kadınlar mahfilinin ahşap şebekeleri orijinal değildir. Yalnızca, ana giriş kapısı, yatay ve dikey yerleştirilmiş dikdörtgenler ile künde-kârî tekniğini andıran bir tarzda yenilenmiştir.

Mihrap, alçı ile kaplanıp, üzeri yağlıboya ile örtülerek, orijinalliği bozulmuştur. Mermer minber orijinal değildir.

Yapının küfeki taşı kaplı kuzey (giriş) cephesinde, (Resim 8) son cemaat yeri kubbeleri, mukarnaslı, bronz bilezikli beş sütun ile taşınmakta, sütunlar, girişin iki yanındaki, yaklaşık yarım metre yüksekliğinde, zemini mermer kaplı platformlara oturmaktadır. Kubbe içlerinde, tabhane kubbelerindeki kalem işi süsleme tekrar edilmiştir.

Ana giriş kapısı, dışa taşkın bir silme ile dikdörtgen şeklinde bir çerçeve içerisine alınmıştır. Bu çerçeve içerisine, Bursa kemerli giriş kapısı nişi açılmıştır. Giriş kapısı üzerinde, kitabe yerine, mermer üzerine yüksek kabartma tekniğiyle, Kelime-i Tevhid yazılmıştır.

Son cemaat yeri duvarı, üst örtü sistemini taşıyan kemerlerle bölümlere ayrılmış, her bölümde, üstte sivri kemerli, şişe dibi içlikli, altta dikdörtgen söveli, demir parmaklıklı iki pencere açılmıştır. Her iki bölümün ortasına, mukarnaslı birer mihrabiye yerleştirilmiştir.

Güney, doğu ve batı (Resim 9) cephelerinde, pencere dizisi ve küfeki taşı kaplama tekrar edilmiştir. Yapının batı tabhane köşesindeki küfeki taşı minare, şerefe kaidesinden itibaren 19. yüzyıl Osmanlı üslubunda yenilenmiştir. Avludaki mermer şadırvan, orijinal değildir.

Değerlendirme:

Yapı, 16. yüzyılın Klasik Osmanlı mimari üslubunun özelliklerini, plan şeması ve süsleme özellikleri açısından taşımaktadır. Osmanlı mimarisinin, Klasik dönemde sadeleşen, mimari elemanları vurgulayan süsleme anlayışı, bu yapıda da belirgindir. Klasik dönemin, süsleme teknikleri (kalem işi, revzen ve taş işçiliği) ve süsleme motifleri (rumi, palmet ve madalyonlar) buldukları yüzeyin mimari özelliklerinin altını çizecek şekilde uygulanmıştır.

Bu yapının süsleme programı, Sinan'ın daha sonradan yaptığı tek kubbeli camilerde, özellikle Üsküdar Mihrimah Sultan ve Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Camii'nde görülmektedir. Mimar Sinan'ın erken dönem eserlerinden biri olan Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nde, 11.40 metre çapındaki tek kubbe, üç yönden yarım kubbelerle çevrili olarak, yonca kesitli payelerle taşınmaktadır. Yapı iç mekânında uygulanan süsleme programı (Resim 10), özellikle, üst sıra pencerelerinin revzenli oluşu ve kalem işi bordürlerle çevrilmesi, bu etkiyi belirgin olarak yansıtmaktadır. Yapının son cemaat yerinin düzenlenmesi (Resim 11) ve avludaki şadırvanın konumu ile yine Piri Mehmet Paşa Camii'nin izindedir.

Mimar Sinan'ın 1552 yılında İstanbul Silivrikapı'da inşa ettiği Hadım İbrahim Paşa Camii, mukarnaslı, istiridye yivli tromplarıyla geçilen tek kubbe ile örtülü olması ve iç mekânda uygulanan süsleme programı açısından (Resim 12), Piri Mehmet Paşa Camii'nin izindedir. Hadım İbrahim Paşa Camii'nde, üç sıra halindeki pencerelerin en üsttekiler revzenlidir ve kalem işi süsleme bordürleriyle çevrilidir.

Piri Mehmet Paşa Camii'nin Sinan'ın eseri olduğu kesin olarak ifade edilemese de, Sinan'ın bu yapıdan sonraki tarihli eserleri üzerinde büyük bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bakışla, sade ve dengeli bir iç mekân süsleme programı ve cephe anlayışıyla gerçekleştirilen bu yapının Klasik Osmanlı Mimarisi için, öncü ve önemli bir eser olduğu söylenebilir.

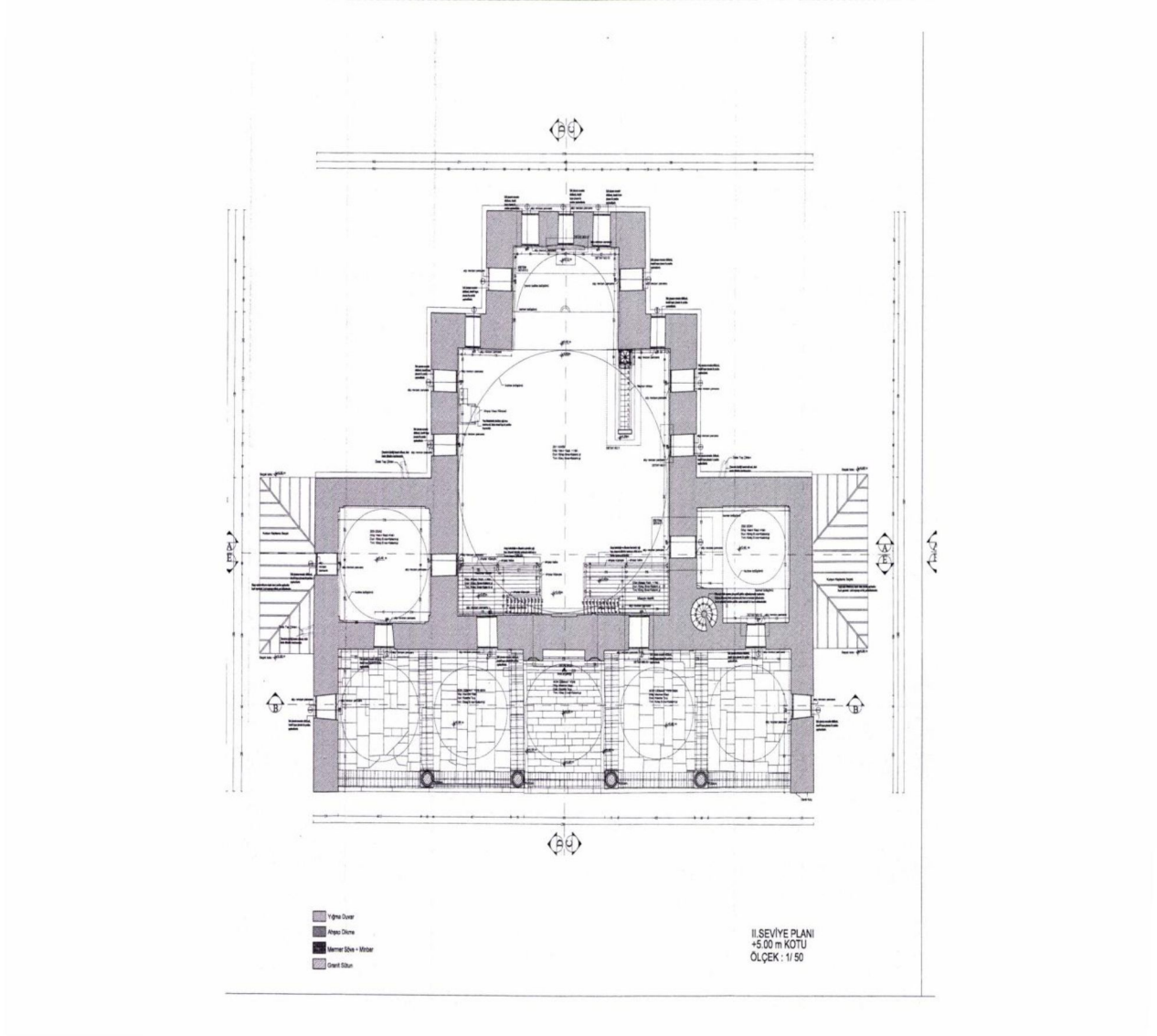
PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ

PLANLAR:

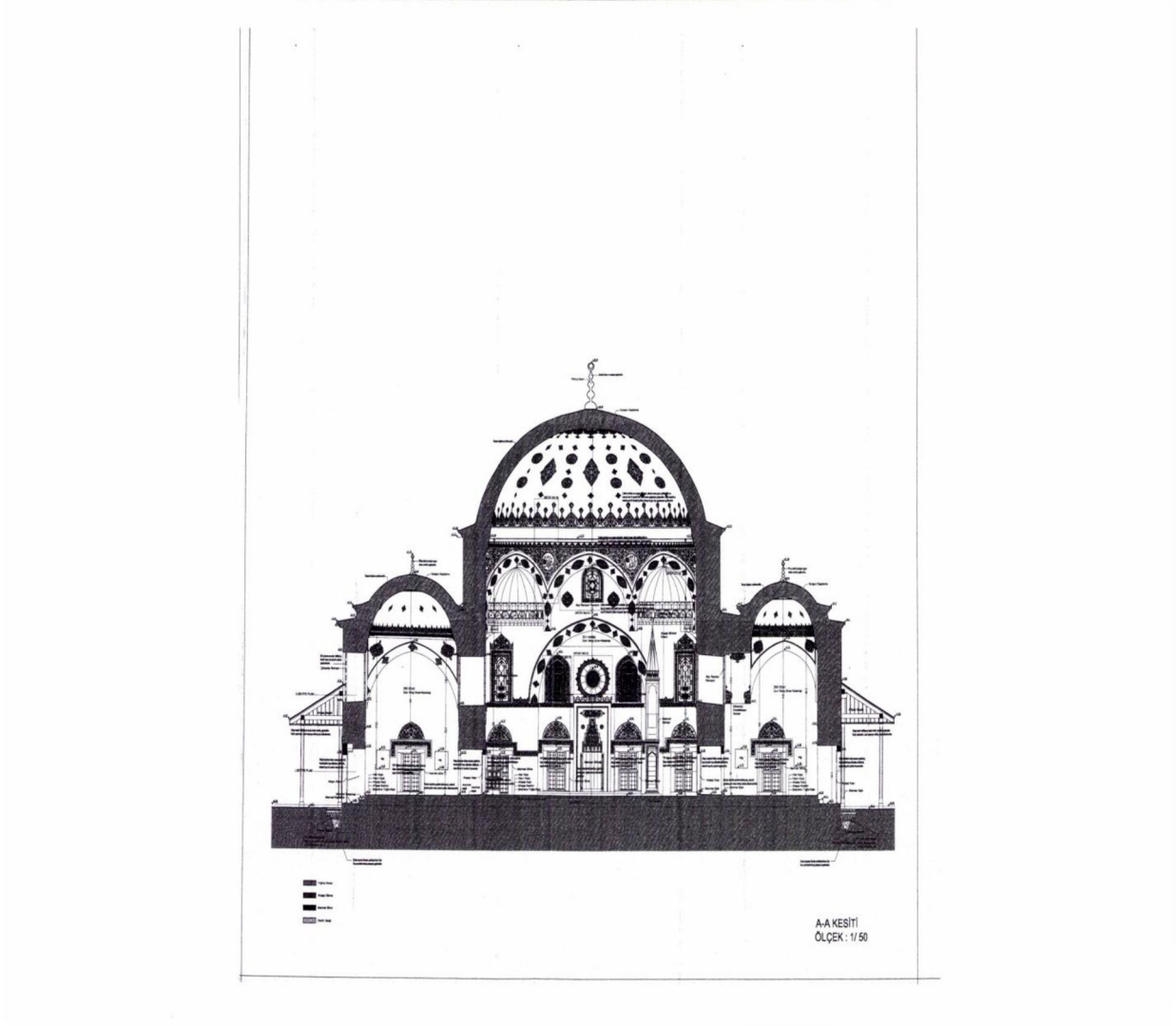
Plan 1: Piri Mehmet Paşa Camii vaziyet planı (Silivri Belediye Başkanlığı'nın izni ile)

Plan 2: Piri Mehmet Paşa Camii Planı (Silivri Belediye Başkanlığı'nın izni ile)

PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ

Kesit 1: Piri Mehmet Paşa Camii, Doğu-Batı Kesiti (Silivri Belediye Başkanlığı'nın izniyle)

RESİMLER:

Resim 1: Piri Mehmet Paşa Camii

PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ

Resim 2: Piri Mehmet Paşa Camii merkezi kubbe içi

Resim 3: Piri Mehmet Paşa Camii minberi

Resim 4: Piri Mehmet Paşa Camii, doğu duvarı

PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ

Resim 5: Piri Mehmet Paşa Camii kuzey duvarı

Resim 6: Piri Mehmet Paşa Camii batı tabhane kubbesi

Resim 7: Piri Mehmet Paşa Camii, son cemaat yeri

Resim 8: Piri Mehmet Paşa Camii, batı cephesi

PİRİ MEHMET PAŞA CAMİİ'NİN SÜSLEME PROGRAMININ KLASİK OSMANLI MİMARİSİNDEKİ YERİ

Resim 9: Üsküdar Mihrimah Sultan Camii mihrap duvarı

Resim 10: Üsküdar Mihrimah Sultan Camii, son cemaat yeri

Resim 11: Hadım İbrahim Paşa Camii, batı duvarı

KAYNAKLAR

AKKAYA, Tayfun (2011), *Silivri, Bir Şehir Monografisi-1*, İstanbul, Silivri Belediyesi Yay.

PAPİLA, Aytül(2006), *Mimar Sinan 'ın 1540-1570 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Camilerdeki Süsleme Programı, Cilt I-II*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk-İslam Sanatlar Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul,

KURAN, Aptullah (1986) *Mimar Sinan*, İstanbul

KONYALI, İbrahim Hakkı(1964), *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf (1994) *Vezir-i Azâm Pîrî Mehmet Paşa*, Konya

Silivri Belediye Başkanlığı Arşivi

İstanbul Ansiklopedisi Piri Mehmet Paşa Külliyesi

